

Nr 29.

Av herr **Carlson** i Herrljunga m. fl., om ersättning åt ingenjören *Gideon Ericsson* för förlust å entreprenaden för ett kasernbyggnadsarbete.

Sedan byggnadsentreprenören Gideon Ericsson, Stockholm, på grundval av under senare halvåret 1914 utförd kostnadsberäkning, den 15 februari 1915 tecknat huvudkontrakt med statsverket om uppförande av det av honom sedermera färdigbyggda och sedan år 1916 i bruk tagna samt i januari 1917 slutligt besiktigade kasernetablisementet för västgöta regemente invid Vänersborg, hade, på grund av under arbetets fortgång uppkommen kristid, grundvalen för samtliga beräkningar fullständigt rubbats. Såsom orsaker härtill kan nämnas, att priserna å alla slag av byggnadsmaterialier stego oavbrutet och till enastående höjd, att hinder uppstod genom transportsvårigheter å järnväg, vilka hinder endast tidvis och till en del avhjälpes genom Arméns kasernbyggnadsnämnds mellankomst, därtill föranledd av entreprenörens flerfaldiga anmälningar, samt att arbetsbrist i följd av genom sagda transportsvårigheter uppkommen leveransförsening uppstod, varvid dock arbetarna ej kunde avskedas, utan måste betalas med full arbetslön. Den ena svårigheten drog på så sätt den andra med sig och förryckte därigenom hela arbetsplanen i hög grad. Genom överenskommelse mellan Centrala arbetsgivareförbundet och arbetareorganisationerna jämte statens förlikningsman har dessutom, på grund av dyrtiden, arbetsprisen ökats med början den 18 augusti 1916 och tills vidare.

Härigenom förorsakades ingenjör Ericsson en direkt förlust i merkostnad med kr. 223,209: 98.

I underdånig skrivelse till Konungen den 22 januari 1917 har Ericsson gjort framställning om ersättning för denna förlust.

Emellertid har Kungl. Maj:t i trots av vederbörande myndigheter gjorda tillstyrkan, den 4 maj 1917 förklarad den gjorda framställningen

icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Kungl. Maj:ts beslut torde för visso föranletts därav, att gällande föreskrifter formellt icke medgäve ersättning i dylika fall.

På grund av de alldeles särskilda förhållanden, som förorsakat den avsevärda förlust, ingenjör Ericsson lidit, har emellertid en framställning till riksdagen i förevarande ärende syntts oss vara överensstämmande med billighet och rättvisa. Vi hava därvid även letts av den tanken, att, med hänsyn till de säregna förhållandena, ett bifall till motionen ej kan bliva prejudicerande för framtiden.

Ur de handlingar, som ingenjör Ericsson ingivit till Kungl. Maj:t, och därav föranledda utlåtande må följande här återgivas.

Arméns kasernbyggnadsnämnd har den 30 mars 1917 avgivit utlåtande över Ericssons framställning till Kungl. Maj:t. (Bilaga 1.) Av detta utlåtande framgår bl. a. följande.

Nämnden hade med Ericsson uppgjort kontrakt rörande arbete, nämligen *dels* den 15 februari 1915 angående uppförande och inredande av 17 stycken byggnader för en sammanlagd kostnad av kr. 1,337,800: — och *dels* den 8 augusti 1916 angående ombyggnad och inredning av lägenheten Niklasberg till underofficersbostäder för en kostnad av tillhoppa kr. 29,000: —. I de hos nämnden gjorda kostnadsberäkningarna för förstnämnda arbeten hade kostnaderna härför upptagits till kr. 1,335,900: — eller i det allra närmaste samma belopp, som den med Ericsson avtalade kontraktssumman. Angående inredsarbetena i Niklasberg har Kungl. Maj:t genom beslut den 2 juni 1916 beviljat nämndens hemställan att få antaga Ericssons under hand angivna anbud å nyssberörda belopp, kr. 29,000: — för ifrågavarande arbete. Å detta sistnämnda arbete i Niklasberg avses endast ersättning av ej beräknat dyrtidstillägg till arbetare från den 18 augusti 1916.

Kasernbyggnadsnämnden vitsordade, att den av Ericsson i dennes framställning till Kungl. Maj:t uppgivna fördyringen för arbetena ifråga, kr. 223,209: 98, är med verkligheten överensstämmande.

Nämnden anför följande: »Att denna förlust verkligen förelegat, har av Ericsson styrkts med ett sammandrag över de av honom förda räkenskaperna för arbetena, av vilket sammandrag framgår, att förberörda arbete, inklusive tilläggsarbeten, till den 22 jan. 1917 kostat kronor 1,615,542: 98, och att han för samma arbeten uppburit eller äger att av nämnden uppbara inalles kr. 1,392,333: —, vadan förlusten skulle bliva kr. 223,209: 98.

Genom — — intyg från revisorn Karl Wanselius, auktoriserad av Stockholms handelskammare, har Ericsson styrkt, *dels* att förstnämnda belopp utbetalts för materialier och arbetslöner vid kasernbygg-

nadsarbetena i Vänersborg, och *dels* att förlusten vid densamma är den ovan angivna. — —

I övrigt har Ericsson påvisat, att den uppkomna fördyringen är en följd av de under arbetstiden stegrade materiel- och arbetsprisen. Han har för den skull bilagt *dels* sina ursprungliga kostnadsberäkningar, uppgjorda med avseende på huvudentreprenaden i slutet av år 1914, vilka vid granskning visat sig vara riktiga och överensstämmande med de priser, som upptagits uti de anbud, varå entreprenadsummorna grundats, *dels* uppgifter om prisstegringarna vid de tidpunkter, då materialinköpen gjorts, *dels ock* förteckning å de extra utbetalningarna, han gjort för stegrade arbetslöner.

Då Ericsson genom — — intyg från två ojäviga personer, byggnadsinspektören Fr. Sjösteen och arkitekten Sam. Kjellberg, styrkt, att inköpen skett å de uppgivna tiderna, genom intyg från olika leverantörer — — bekräftat de uppgivna prisstegringarna, samt överlämnat bestyrkt uppgift om de utbetalda stegringarna å arbetslönerna, synes ingen invändning finnas att göra mot de lämnade uppgifterna om fördyringen.»

Nämnden vitsordar även med åberopande av besiktningsprotokoll, att »de av Ericsson utförda arbetena vid ifrågavarande etablissemang hava verkställts på ett synnerligen förtjänstfullt sätt och i bästa samförstånd med den byggande myndigheten.»

»På grund av vad ovan anförts och då den stora förlust, som Ericsson styrkt sig hava lidit, uppkommit på grund av orsaker, vilka det icke stått i hans makt att hindra, även med iakttagande av all skälig försiktighet och omtanke, anser nämnden, att det skulle vara högeligen behjärtansvärt och med billigheten överensstämmande, om ersättning i någon form kunde beredas Ericsson för den förlust, han visat sig hava lidit genom ifrågavarande för staten utförda byggnadsarbeten.»

Arméförvaltningens civila departement, som den 4 april 1917 likaledes yttrat sig över Ericssons framställning (Bilaga 2), instämmer i kasernbyggnadsnämndens uttalade mening beträffande ersättning åt Ericsson.

Bland annat anföres följande: »I följd av det nu pågående krigets långvarighet hava å byggnadsmarknaden inträffat sådana prisstegringar, som av ingenjören Ericsson icke kunnat förutses vid tiden för uppgörande av dennes kostnadsberäkningar före avgivandet av anbud å ifrågavarande byggnadsentreprenad.

På grund av de alldeles särskilda förhållandena, som sålunda för-

anlett den förlust ingenjören Ericsson lidit, synes ett bifall till den underdåniga ansökningen ej kunna bliva prejudicerande för framtiden».

I händelse av bifall till framställningen ansåg arméförvaltningens civila departement, att ersättningsbeloppet borde utgå från anslaget till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen.

Ur Ericssons framställning till Kungl. Maj:t må följande anföras:

»Ovanstående belopp (kr. 223,209: 98) avser, såsom framgår av handlingarna, endast ett återgåldande av direkta förluster, varå staten gjort motsvarande ekonomisk vinst. Beloppet innefattar således icke någon som helst ersättning för mitt nedlagda dryga arbete och ansvar, vilket jag vågar särskilt understryka.

För den av mig oförvållade förlust, som ligger i ett fullständigt uteblivande av all gottgörelse för detta mitt arbete och ansvar — en förlust, som för mig är tung nog att bära med hänsyn till den långa tid, jag varit bunden vid detta mycket omfattande och krävande arbete — anser jag mig icke böra göra någon ersättningsframställning.

Om staten däremot ej skulle finnas villig att gottgöra mig för den direkta ovan anförda likaledes av mig oförvållade merkostnaden av kronor 223,209: 98, som jag själv, på grund av krigsförhållandena, fått gälda utöver den avtalade entreprenadsumman, skulle för mig en fullständigt ruinerande förlust inträda».

Det synes oss vara så mycket större skäl, att Ericsson erhåller ersättning för sina lidna direkta förluster, då kaserubyggnadsnämnden i sin bilagda skrivelse antyder att Eriksson enligt nådiga förordningen den 17 november 1893, på grund av »force majeure» måhända hade kunnat erhålla anstånd med avseende på tiden för arbetets fullgörande, men icke på grund av uttalade önskningsfrån arbetsledningen velat begagna sig härav. Denna omständighet, att byggnadsarbetet sålunda utan avbrott kunnat fortgå, har medfört den stora fördelen, att kasernetablissemanget långt tidigare, än som eljest blivit fallet, kunnat tagas i bruk.

I övrigt må hänvisas till en bilagd P. M. av ingenjören Ericsson (Bilaga 3), vilken åtföljt den ovannämnda framställningen till Kungl. Maj:t.

Med åberopande av vad som ovan anförts tillåta vi oss hemställa,

att riksdagen ville bevilja medel för ersättande av den förlust, kronor 223,209: 98, som byggnadsentreprenören vid kasernetablissemang för Västgöta regemente ingenjören Gideon Ericsson, till följd av råddande kristid, lidit genom uppkommen merkostnad

utöver den kontrakterade entreprenadsumman för ifrågavarande arbeten.

Stockholm den 22 januari 1918.

Herm. Carlson.
Arthur Gustafson
i Kasenberg.

S. Welin.
Harald Hallén.

Bilaga 1.

TILL KONUNGEN.

Genom nådig remiss den 22 sistlidne januari har Arméns Kasernbyggnadsnämnd fått sig anbefallt att avgiva underdånigt utlåtande över en av byggnadsentreprenören vid kasernetablissemanget för Västgöta regemente, ingenjören Gideon Ericsson, gjord underdånig framställning om ersättning för lidna förluster vid ifrågavarande byggnadsarbeten; och får Nämnden, med remissaktens återställande, härmed i underdånighet anföra följande.

Nämnden har med Ericsson uppgjort kontrakt rörande berörda arbeten, nämligen *dels* den 15 februari 1915 angående uppförande och inredande av 17 st. byggnader för en sammanlagd kostnad av kronor 1,337,800:— och *dels* den 8 augusti 1916 angående ombyggnad och inredande av lägenheten Niklasberg till underofficersbostäder för en kostnad av tillhoppa kronor 29,000:—. I de hos Nämnden uppgjorda kostnadsberäkningarna för förstnämnda arbeten hade kostnaderna därför upptagits till kronor 1,335,900:—, eller i det allra närmaste samma belopp som den med Ericsson avtalade kontraktsumman. Angående inredningsarbetena i Niklasberg har Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 2 juni 1916 beviljat Nämndens hemställan att få antaga Ericssons under hand avgivna anbud å nyssberörda belopp, kronor 29,000:— för ifrågavarande arbeten.

Ericsson har i sin underdåniga framställning uppgivit fördyringen för arbetena ifråga till kronor 223,209:98.

Att denna förlust verkligen förelegat, har av Ericsson styrkts med ett sammandrag av de utav honom förda räkenskaperna för arbetena, av vilket framgår, att förberörda arbeten, inklusive tillägsarbeten, till den 22 januari 1917 kostat kronor 1,615,542:98, och att han för samma arbeten uppburit eller äger att av Nämnden uppbära inalles

» 1,392,333:—,

vadan förlusten skulle bli kronor 223,209:98.

Genom närlagda intyg från revisor Karl Wanselius, auktoriserad av Stockholms handelskammare, har Ericsson styrkt, dels att förenämnda belopp utbetalts för materialier och arbetslöner vid kasernbyggnadsarbetena i Vänersborg och dels att förlusten vid desamma är den ovan angivna.

Såsom av bilagda intyg från Nämndens kassaförvaltare framgår, är Ericssons uppgift om de medel, han från Nämnden redan emottagit och äger uppbära, överensstämmande med de å Nämndens expedition förda räkenskaperna.

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 11 häft. (Nr 27—29). 2

I övrigt har Ericsson påvisat, att den uppkomna fördyringen är en följd av de under arbetstiden stegrade materiel- och arbetsprisen.

Han har för den skull bilagt *dels* sina ursprungliga kostnadsberäkningar, — uppgjorda, med avseende å huvudentreprenaden, i slutet av år 1914 — vilka vid granskning visat sig vara riktiga och överensstämmande med de priser, vilka upptagits uti de anbud, varå entreprenadsummorna grundats, *dels* uppgifter om prisstegringarna vid de tidpunkter, då materialinköpen gjorts, *dels ock* förteckning över de extra utbetalningarna, han gjort för stegrade arbetslöner.

Då Ericsson genom närlagda intyg från två ojäviga personer, byggnadsinspektören Fr. Sjösteen och arkitekten Sam. Kjellberg, styrkt, att inköpen skett å de uppgivna tiderna, genom intyg från olika leverantörer — vilka intyg här bifogas — bekräftat de uppgivna prisstegringarna samt överlämnat bestyrkt uppgift om de utbetalda stegringarna å arbetslönerna, synes ingen invändning finnas att göra mot de lämnade uppgifterna om fördyringen.

En del mindre räknefel och felaktiga kollationeringar uti de remissakten tillhörande bilagorna hava å Nämndens expedition rättats med rött bläck. Felen inverka dock ej på slutresultatet.

För egen del får Nämnden vitsorda, att, vilket ock framgår av närlagda besiktningensprotokoll, de av Ericsson utförda arbetena vid ifrågavarande etablissemang hava verkställts på ett synnerligen förtjänstfullt sätt och i bästa samförstånd med den byggande myndigheten.

Varken på grund av bestämmelserna i nådiga förordningen angående statens upphandlings- och entreprenadväsende med mera av den 17 november 1893 — enligt vilken förordning väl anstånd med avseende på tiden för ett arbetes fullgörande på grund av »force majeure» kan beviljas, men några bestämmelser rörande ersättning för lidna förluster av samma orsak icke förefinnas — eller på annan grund finner Nämnden Ericsson kunna med laglig rätt göra anspråk på ersättning från Staten i förevarande hänseende, men på grund av vad ovan anförts och då den stora förlust, som Ericsson styrkt sig hava lidit, uppkommit på grund av orsaker, vilka det icke stått i hans makt att hindra även med iakttagande av all skälig försiktighet och omtanke, anser Nämnden, att det skulle vara högeligen behjärtansvärt och med billigheten överensstämmande, om ersättning i någon form kunde beredas Ericsson för den förlust, han visat sig hava lidit genom ifrågavarande, för Staten utförda byggnadsarbeten.

Underdånigst.

För arméns kasernbyggnadsnämnd:

MAURITZ SAHLIN.

Axel Alexanderson.

Stockholm den 30 Mars 1917.

Bilaga 2.

Underdånigt utlåtande.

Iföljd av det nu gågående krigets långvarighet hava å byggnadsmarknaden inträffat sådana prisstegringar, som av ingenjören Ericsson icke kunnat förutses vid tiden för

uppgörande av dennes kostnadsberäkningar före avgivandet av anbud å ifrågavarande byggnadsentreprenader.

På grund av de alldeles särskilda förhållanden, som sålunda föranlett den förlust, ingenjören Ericsson lidit, synes ett bifall till den underdåniga ansökningen ej kunna bliva prejudicerande för framtiden. Arméförvaltningens civila departement anser sig därför kunna instämma i den av arméns kasernbyggnadsnämnd uttalade mening beträffande ersättning åt Ericsson. Därest Eders Kungl. Maj:t skulle finna skäl bifalla framställningen, torde ersättningsbeloppet böra, eventuellt efter riksdagens hörande, utgå från anslaget till uppförande av kasernetablissemang för femton infanteriregementen.

Stockholm den 4 april 1917.

Underdånigst.

F. BERGENHOLTZ.

Ch. Stenberg.

G. Almgren.

Bilaga 3.

Västgöta Regementes kasernetablissemang invid Vänersborg.

P. M. angående fördyring jämte bilagor.

Uppgörelserna angående leverans av de olika slagen material träffades, där sig göra lät, omedelbart.

Sålunda uppgjordes strax efter entreprenadkontraktets underskrivande den 15 februari 1915 avtal om leverans av tegel och granitsockel, samt järnbalkar, vilka material dock drogo någon merkostnad utöver den tidigare beräknade.

Kalken har dragit en betydande merkostnad ehuru leveransavtal gjordes så fort ske kunde efter entreprenadkontraktets underskrivande och har järnplåt till tak samt galvaniserad plåt, oaktat liknande uppgörelse, även dragit en högst avsevärd kostnad.

Sand har endast kunnat köpas under hand i mån av behov och har samma därför medfört en synnerligen kraftig merkostnad.

Smidesjärn, spik, skruv och alla sorters beslag hava stigit oerhört i pris såsom närslutna prisstegringstablå utvisar.

Trävirket har likaså stigit enormt och nar för behovets fyllande måst uppköpas snart sagt till vilket pris som hälst från olika delar av landet såsom från Norrland, Dalarna, Västmanland, Småland, Halland och från Stockholmstrakten. Dessutom hava bjälkar och sparrar icke kunnat anskaffas i de erforderliga längderna, utan har måst tagas överdimensioner, varvid stora förluster genom avkapningar och onödiga frakter uppstått.

Genom de långväga transportererna av trävirket har, på grund av tillkommande fraktkostnader, materialprisen på platsen dessutom stegrats enormt, vilket av bifogade tablå framgår.

Trävaror hava eljest alltid kunnat levereras från Värmland och trakterna kring Vänersborg till de av mig beräknade priserna, franko Vänersborg, men på grund av de säregna förhållanden, då allt kan försäljas till utländska avnämare och till förut oanade priser, har detta nu ej varit möjligt.

Vid kostnadsberäkningar, särskilt å byggnader, dragande avsevärd massa material,

är praxis att räkna med möjligheten av förmånligaste betalningsvillkor, vari entreprenörens ersättningsmarginal för eget arbete och ansvar ligger. I detta fall har just anskaffandet av de stora massorna material, i stället för att medgiva billigare inköpspris, åstadkommit oerhörda fördyringar på grund av att inköpet måst ske snart sagt över hela landet.

Av en särskilt bilagd tablå angående prisstegringsuppgifter å diverse byggnadsmaterial framgå gängse marknadspris under här ifrågavarande tid. Det visar sig att marknadsprisen i regel äro betydligt högre än de pris jag lyckats tillförsäkra mig. Detta hänför sig givetvis därtill att jag icke försuttit något tillfälle att i tid uppgöra leveranskontrakt när sådant överhuvud varit möjligt. Det föreligger sålunda icke någon brist på förutseende från min sida.

Det kan ju för den ej initierade synas märkvärdigt, att ej alla uppgörelser kunnat ske, då priserna ej voro så uppdrivna, men har detta faktiskt ej varit möjligt annat än med mindre partier och ej på andra villkor, än att desamma omedelbart levererades och likviderades. Avtal, gällande större partier, fördelade på en längre leveranstid hava såsom regel icke av leverantörerna medgivits på grund av krigskonjunkturena. Även om större partier på en gång varit tillgängliga, vilket ingalunda i dessa tider med fullständigt abnorm knapphet på ett flertal varor varit fallet, kan ju vid så stort arbete, som ifrågavarande, under inga förhållanden komma ifråga, att i förväg upplägga all åtgående material, emedan då ej blott oerhörda upplagsplatser skulle erfordras och i samband därmed opåräknade stora upplagskostnader skulle förorsakas, utan även mycket stora kapital fastlåsas. Detta kan så mycket mindre ske som Kasernbyggnadsnämnden endast kan utbetala likviderna i mån av fullgjort arbete enligt entreprenadkontraktet.

De orimliga leverans- och prisförhållanden, som sedan entreprenadkontraktets undertecknande till följd av kriget uppstått i landet och undan för undan tagit allt abnormare former, hava således framtvingat vissa kostnadsökningar, över vilka entreprenören varken genom förutseende eller på annat sätt kunnat öva inflytande.

Desse kostnadsökningar har dock på förmånligaste sätt kunnat nedbringas så att merkostnaden å de arbeten, som fullbordats samt slutbesiktigats i januari 1917, ej uppgått till mer än c:a 16 proc. av kontraktssumman för samma.

För felbedömningar vid en kostnadsberäkning ävensom för de rubbningar i desamma, som under normala konjunkturen kunna uppstå genom prisfluktuationer, bör givetvis en entreprenör själv bära risken. Men här har en verklig force-majeure-situation, med avseende på priser och materialier om arbetet skulle kunna fullbordas, uppstått.

Att detta fullbordande verkligen låtit sig göra inom den tid som skett hänför sig till ett ytterst enerverande och jäktande arbete för entreprenören, som måst med den största påpasslighet utnyttja varje möjlig chance, när tillgång till materialier över huvud yppat sig.

Stockholm den 22 januari 1917.

Gid. Ericsson.